УДК 351

А. О. Губенко, здобувач навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Проаналізовано основні засади державного управління патріотичним вихованням студентів як чинника, що консолідує суспільство в цілому, формує в особі студента соціально значущу спрямованість, допомагає чітко визначити життєві орієнтації. Нині патріотичне виховання студентів символізує ідею історичної спадкоємності, зв'язки поколінь. Організація цієї роботи у ВНЗ передбачає взаємодію всіх суб'єктів освітнього процесу, спрямованого на виховання, формування патріотичних переконань і стійких норм поведінки студентів. Головним змістом виховної роботи слід вважати проведення державної політики з формування у студентів якостей патріота, особистій відповідальності за дотримання вимог Конституції України.

Ключові слова*: державне управління; управління виховною системою; вища освіта.*

The article analyzes basic principles of public administration patriotic education of students as the factor that consolidates society in general, provides the person a student socially significant orientation helps define life orientation. Now the patriotic education of students represents the idea of historical continuity, links generations. The organization of this work involves the interaction of all high schools of the educational process aimed at educating students, formation of their patriotic convictions and sustainable behavior. The main content of educational work should be considered as the state policy on formation of the students' qualities patriot, personal responsibility for compliance with the Constitution of Ukraine.

Key words: *public administration; management of educational system; higher education.*

Постановка проблеми. На рубежі XX–XXI ст. українське суспільство ввійшло до чергової смуги складних і суперечливих трансформацій, що торкаються економічних, соціально-політичних, духовно-моральних засад його життєдіяльності. Новий час як нова онтологічна реальність не лише інакше детермінує зміни, що відбуваються, в системі взаємин особи і суспільства, але й модифікує форми, методи й цілі цивільної самореалізації, трансформує об'єктно-предметне поле, функції та критерії ефективності цивільної поведінки. Феномен громадянськості поступово виходить за межі владно-політичного простору, вбираючи в себе риси і властивості соціальної, моральної, економічної екологічної предметності тощо.

Розширення предметного поля громадянськості, з одного боку, актуалізує цікавість до самої методології міжпредметного синтезу, з іншого – підвищує роль дослідження конкретних проблем цивільної відповідальності, цивільного виховання, цивільної освіти.

© А. О. Губенко, 2016

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідею патріотичного виховання та становлення громадських позицій відображено в працях багатьох науковців. Вона розглядається в контексті понять громадянськості, патріотизму, національної культури, активної позиції у суспільстві, самовизначення, визнання прав і свобод людини [1–7].

Так, зокрема, А. В. Губа [2] наголошує у своїх працях на характеристиці складових управлінської культури в освіті, тоді як К. В. Корсак [3] висвітлює інтегрально-філософський погляд на роль освіти, в суспільстві XXI ст. У дослідженнях В. Кременя [4] розглядаються інноваційні аспекти освіти й науки України.

Основні принципи та напрями діяльності інститутів виконавчої влади у сфері державної молодіжної політики в Україні висвітлено в працях Л. Ф. Кривачук [5] та В. В. Орлова [6]. П. М. Россохатський [7] та С. М. Домбровська розглядають сучасну виховну концепцію як механізм впливу на формування державної молодіжної політики.

Проте питання державного регулювання патріотичного виховання молоді, які гостро постали перед українським суспільством у науковій літературі розкрито не досить повно, що й спонукало до написання даної статті.

Мета статті – проаналізувати засади державного регулювання патріотичного виховання у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Системна криза українського суспільства останніх років порушила проблеми ментальної властивості, де зазнавали змін ціннісні орієнтації, умонастрої, мотивація діяльності й ставлення особи до навколишнього світу, свого покликання й долі України. Нині у країні йде пошук потенційного відродження. Важливими складовими цього процесу є осмислення соціального досвіду інших націй і орієнтація на власні ресурси, передусім на духовно-моральну спадщину нашого народу. В умовах зміни вимог до соціально-цивільного розвитку особистості виникає необхідність у фахівцях, що мають високий рівень як професійної, так і загальної культури, самостійність мислення й розвинену цивільно-патріотичну самосвідомість, почуття цивільної відповідальності та власної гідності [*5,* 450].

У період соціальних перетворень у сучасному українському суспільстві постановка питання про формування громадськості як ціннісної світоглядної основи становлення особи молодої людини пояснюється низкою обставин.

По-перше, актуальність формування громадськості молоді обумовлена проблемами становлення громадського суспільства, основним чинником життєдіяльності якого виступає різноманіття форм власності, що є фундаментом свободи особи, задоволення її інтересів і потреб. Без громадського суспільства не можна реалізувати потенціал Конституції України, а без громадян не може виникнути саме громадське суспільство. Громадянин є повноправним членом суспільства, що має певні права й обов'язки, а також людиною, що має особливу морально-психологічну якість – громадськість. Абсолютно очевидно, що немає громадянина без громадськості, а громадськості поза громадянином. Держава, як відомо, формує підданих, а громадське суспільство, в якому людина з підданого перетворюється на особу з певними цивільними якостями, виховує громадян [*6,* 75].

По-друге, світова спільнота вступила в інформаційну цивілізацію. Фізична сила поступилася місцем інформації як способу досягнення багатства і благополуччя. Особливу владу мають знання, які дуже впливають на формування моральних якостей молодої людини її громадянську позицію. Серед чинників соціалізації освіта є ретрансля-

тором усієї культури людства, що міститься в знанні, впливові середовища та безпосередньому оточенні індивіда. Активність особи виявляється у вибірковому ставленні до найближчого оточення, до вибору цінностей і норм життя, до навчального процесу, самовиховання та саморегулювання своєї поведінки. Цілеспрямовані зусилля суспільства, його різні інститути, що формують особу, відповідають тим цінностям і нормам, яких дотримується суспільство.

По-третє, актуальність проблеми формування громадськості визначається складністю часу, в якому живе наша молодь. Розпалися раніше створені молодіжні об'єднання та організації, молоді люди залишились без певних занять, почався процес десоціалізації, який призвів до значного зростання кількості молоді з девіантною поведінкою. Спостерігається глибока суперечність, викликана невідповідністю нових соціально-економічних вимог і якостей особи молодої людини, традиційно формованих соціальними інститутами українського суспільства.

Соціологічні дослідження, що проводяться останніми роками в Україні, свідчать про низький рівень громадськості й патріотизму серед сучасної молоді порівняно зі старшим поколінням. Вітчизняні соціологи фіксують масові прояви конформізму, пристосовництва, апатії тощо. Багато в чому це пов'язано з тим, що переважна частина населення країни, як і раніше, відчуває себе підданими держави, а не вільними громадянами, членами громадського суспільства. Сучасний стан українського соціуму, наявність у ньому безлічі економічних, політичних і соціальних проблем зумовили необхідність наукового осмислення процесу формування громадянськості не традиційними науковими методами, а способами аналізу як сукупністю соціальних характеристик, що придбавалися особою в процесі її соціалізації [4].

Завдання побудови держави соціальної спрямованості потребує розробки шляхів і засобів формування людини, здатної жити в громадянському суспільстві. Процес розвитку такого феномену, як цивільно-патріотичні якості, може бути повноцінно осмислений тільки в ширшому культурному контексті, що інтегрує філософію, історію, суспільно-політичні науки. Сучасні концепції громадської освіти спираються на різні уявлення про громадянина, громадянство і громадське суспільство, що частенько відрізняються внутрішньою суперечністю через їхню тривалу еволюцію і різні культурно-історичні трактування, що ускладнює визначення методологічних орієнтирів формування цілей і змісту категорій громадськості. В основі поняття громадськості лежить пошана до прав і обов'язків – своїх та інших людей. Йдеться про формування громадськості як інтеграційної якості особи, що дає можливість їй відчути себе юридично, соціально, морально й політично дієздатним членом суспільства і громадянином держави. Громадськість – це не лише любов до землі батьків, не лише й не стільки платонічне почуття. Це усвідомлена життєва позиція, що виражається в активній, свідомій діяльності в ім'я основних її принципів.

Як відомо, період навчання у вищих навчальних закладах – найважливіший для процесу формування особи. Разом із набуттям загальних і спеціальних знань студенти виробляють не лише свої перші професійні уміння й навички, а також і відповідну систему цінностей. Як соціально-демографічна група молодь має низку особливостей: високу соціальну мобільність, що є джерелом інновацій, найбільш сприйнятлива до них. Водночас брак життєвого досвіду полягає в тому, що в сучасному молодіжному середовищі слабо розвинена культура відповідальної громадянської поведінки. Молодим

людям нерідко властивий низький рівень зацікавленості до подій економічного і культурного життя та суспільно-політичної діяльності, нерозбірливість в обранні засобів досягнення цілей, категоричність і заперечення загальноприйнятих цінностей, у тому числі правових, різні форми й прояви асоціальної поведінки [1]. Отже, питанням формування громадянськості студентів слід приділяти найпильнішу увагу впродовж професійної підготовки у ВНЗ.

Основна мета громадянського виховання – "виховання в людині моральних ідеалів суспільства, почуття любові до Батьківщини, прагнення до світу, потреби в праці на благо суспільства. Прагнення людини до миру, усвідомлення, що з відповідальністю виконує свій громадянський обов'язок, розуміє, що від її дій залежить не лише власне життя, але й доля найближчих людей, народу і держави, визначає його соціальна поведінка і є істотною умовою розвитку суспільства" [8].

Аналіз досліджень, присвячених аспектам державного регулювання патріотичного виховання у ВНЗ, дозволив виділити пріоритетні напрями в організації цієї роботи, а саме [2]:

– необхідність розробки концептуальних підходів до формування ціннісно-смислових поглядів студентів ВНЗ з урахуванням нових реалій;

– створення системи цивільно-патріотичного виховання у ВНЗ, спрямованої передусім до особи як мети й результату виховання, як суб'єкта власного розвитку;

– виявлення і забезпечення організаційно-педагогічних умов діяльності, що гарантують стійку мотивацію особи на добросовісне виконання громадського обов'язку в ім'я інтересів держави, громадського суспільства та його цінностей.

Ефективність процесу формування цивільно-патріотичних якостей особи студента, що виявляються в готовності брати участь в удосконаленні сучасного суспільства й активно впливати на суспільно-політичне життя країни, в освітньому середовищі ВНЗ може бути досягнута за дотримання таких умов:

– включення питань патріотичного виховання в пріоритетні завдання навчання й виховання у ВНЗ;

– створення мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до процесу формування громадськості як інтеграційної якості особи, орієнтованого на реальні умови сучасного життя;

– збагачення змісту освіти за рахунок внесення до навчального процесу морально і культурно-творчих функцій, використання потенціалу соціально-гуманітарних і психолого-педагогічних дисциплін;

– посилення ролі особи викладача вищої школи, особисте осмислення ним педагогічних ідей, цінностей і принципів;

– гуманізація та гуманітаризація освіти, які виходять з того, що студент ВНЗ – це свідома, самостійна особа, з почуттям власної гідності та власної відповідальності;

– формування культури міжнаціонального спілкування, вміння вирішувати міжетнічні конфлікти, що виникають мирними, а не силовими методами [*7,* 329].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, громадянськість розглядається нами як інтеграційна якість особи, основними компонентами якої є честь, що гармонійно поєднуються, гідність, совість і справедливість, внутрішня дисципліна та свобода, пошана й довіра до інших громадян, патріотизм, інтернаціоналізм, борг і відповідальність перед собою, своєю сім'єю, містом, країною.

З боку держави виділяються такі чинники, що впливають на формування громадянськості студентської молоді: загальні (соціально-економічні умови життя людей, духовна культура суспільства, ЗМІ тощо); регіональні (специфічні особливості економічного і демографічного розвитку регіону тощо); психологічні (чинники, обумовлені віковими особливостями молоді); особистого характеру (схильності, здібності, інтереси, психологічні та фізіологічні якості людей, рівні їх загальноосвітньої підготовки та ін.).

Формування громадянськості як інтегральної якості особи в умовах політико-культурного освітнього простору необхідно здійснювати на основі дотримання таких принципів: інтеграції в змісті освіти державного, регіонального та місцевого компонентів; вивчення різних наукових, культурно-історичних традицій і цінностей; само визначення й самореалізації особи; толерантності, соціальної активності; протистояння різним видам прояву національного та релігійного екстремізму.

Реалізація вищеназваних принципів дозволяє сформувати гуманістично орієнтоване освітнє середовище, забезпечити конструктивний діалог між суб'єктами навчального процесу.

Список використаних джерел:

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України / Алексюк А. М. – К., 2002.

2. Губа А. В. Характеристика складових управлінської культури в освіті / А. В. Губа // Педагогіка і психологія. – 2008. – № 3–4.

3. Корсак К. В. Освіта, суспільство, людина в XXI столітті: інтегрально-філософський аналіз / Корсак К. В. – К., 2005. – 23 с.

4. Кремень В. Освіта і наука України – інноваційні аспекти: стратегія, реалізація, результати / Кремень В. – К., 2005.

5. Кривачук Л. Ф. Основні принципи діяльності інститутів виконавчої влади у сфері державної молодіжної політики в Україні / Л. Ф. Кривачук // Ефективність державного управління в контексті глобалізації та євроінтеграції : матеріали науково-практ. конф., Київ. Т. 2. / відп. ред. В. І. Луговий, В. М. Князев. – К. : НАДУ, 2003. – С. 450–451.

6. Орлов В. В. Основні напрямки діяльності органів виконавчої влади як суб'єктів державного управління у сфері державної молодіжної політики в Україні / В. В. Орлов // Економіка та держава. – 2008. – № 3. – С. 75–77.

7. Россохатський П. М. Сучасна виховна концепція як механізм впливу на формування державної молодіжної політики / П. М. Россохатський, С. М. Домбровська // Ефективність державного управління : зб. наук. праць ЛРІДУ НАДУ / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2014. – Вип. 39. – С. 326–332.

8. Всемирная декларация о высшем образовании для XXI века: подходы и практические меры // Всемирная конференция по высшему образованию "Высшее образование в XXI веке: подходы и практические меры". Париж (5–9 октября 1998 г.). – Душанбе : Национальная комиссия по делам ЮНЕСКО, 2000. – 33 с.